

İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet

İnsan Hakları ve Etik İlişkisi
Dr. Öğr. Üyesi Aysel TEKGÖZ

- Etik?
- Ahlak?
- Etik kurallar?
- İnsan hakları ve etik ilişkisi?

İnsan Hakları İhlallerinin Etik Boyutu

- **İnsan hakları ihlali:** evrensel düzeyde belirlenen temel insan haklarının birinin ya da birkaçının, aynı zamanda ya da farklı zamanlarda olmak üzere çeşitli şekillerde yürütülmesine engel olmak.
- Hak ihlalleri:
 1. Kamusal alanda: kurumlar ve vatandaşlar
 2. Özel alanda ortaya çıkabilir.
- * Özel alanda hakları ihlal edilen gruplar?

İnsan Haklarının Gerçekleşmesinde ve İhlalinde Görev ve Sorumluluklar

- Korumak ve hayata geçirilmesi için hizmet üretmek devletin (kurum ve kuruluşların sorumluluğu)
- Saygı duymak vatandaşın sorumluluğu.: zarar vermemek, oy kullanmak vb.
- Diğerlerinin hakkını korumak ve çiğnememek her iki tarafında sorumluluğu.
- Sivil toplum örgütlerinin hakları izleme, yerine getirme, demokratik katılımı sağlama, kamu oyu oluşturma, yeni haklar talep etme vb. sorumlulukları var. «Sosyal Sorumluluk»

Hukukun Üstünlüğü:

Hukukun üstünlüğü özünde, vatandaşların ve onları yönetenlerin hukuka uyması gerektiği anlamına gelir.

ulusal otoriteler (hükümet, yürütmenin farklı seviyelerdeki diğer kolları ve yargı) ile vatandaşlar, ülke sakinleri ve dernekler ya da şirketler gibi diğer özel aktörler arasındaki ilişkilerde uygulanan bir ilkedir.

Örnek: kanunların nasıl çıkarılması gerektiğini, bir suçun şüphelilerine nasıl muamele etmek gerektiğini ve vergilerin nasıl tahsil edileceğini düzenler.

Hukukun üstünlüğü aynı zamanda, toplumdaki özel aktörler arasında yaşananlara da uygulanır.

Örnek: bir malın alım satımı, bir trafik kazası sonucu uğranan zararın tazminini talep etme hakkı ve evlilik, boşanma, ya da miras gibi aile içi konuların da dahil olduğu meselelere uygulanır.

- hukukun üstünlüğü yetki kullanımını kanuna tabi kılar ve aynı zamanda gerçek ve tüzel kişisel arasındaki ilişkileri düzenler.
- İktidarın/ gücün icrası: Hukukun üstünlüğüne göre yapılır.

1. İktidarı kim ve nasıl icra edecek?

Örnek: Kim evde arama yapabilir, hangi şartlarda yapabilir?

2. Kanuna uyma zorunluluğu.

Örnek: tutuklama yapan bir memur, pek çok ülkenin kanunlarına göre tutuklama yaptığı sırada tutuklama emrini göstermek ve tutukladığı kişiye neden tutuklandığını açıklamak zorundadır. Sorgu memuru ise şüpheliye, söyleyeceği her şeyin mahkemede aleyhine kullanılabileceğini söylemek zorundadır.

3. Hukuk, yetkinin nasıl kullanılacağını belirler.

Örnek: bireylerin hakkını korumak ve suçlama olmadığı sürece hapse atılmalarını engellemek, suçlama veya tutuklama halinde ise insanların avukatlarına ulaşmasını sağlamak üzere tasarlanmış olan “kanuni prosedür” de denebilir.,

Mevki, statü, dil, din, ırk farketmeksizin hukuk üstündür. Yasa tüm bunların üstündedir.

Ota Benga Vaka Örneđi

18. yy 'da Belçika 2.Leopold'ün adamları Kongo'nun kauçuk ve fildişi zenginliğini ele geçirmek için bu ülkeye gittiler. Bütün köylere girerek yerli halkı köleleştiren krallığın adamları halkı zorla ağır işlerde çalıştırıyorlardı. Girilen köylerden birisinin adı da Bambutya idi. Ota Benga, köyde yaşayan erkeklerden birisiydi.

Bir fil avından dönerken yol üzerinde bir köle tüccarı tarafından yakalanan Ota Benga Amerikalı bir iş adamı olan Samuel Philips'e satıldı. Samuel Philips Louisiana'daki yasadışı kurguladığı sergisi için insan topladığı sırada Benga'yı görmüş, onu bir kilo tuz ve birkaç parça kumaşa satın almıştır.

1904 yılında Samuel Philips iş vaadiyle Amerika'ya aralarında Benga'nında bulunduğu birkaç pigmeyi getirdi. Yeni getirmiş olduğu Afrikalılar insanlar tarafından çok sevildiler ve ilgi odağı haline geldiler. Ota Benga'nın sevimli kişiliği ve ilginç dişleri insanların ilgisini çekmesini sağlıyordu.

Diş bileme Afrika'nın bazı kabilelerinde ve Meksika'nın bazı bölgelerinde meşhurdu. Afrikalılar bu dönemde kendi kültürlerine ait farklılıklarla performans gösterip, fotoğraf çektirip para toplamayı öğrenmişlerdir.

Afrikalılar giderek toplumda köleleşmeye başlamışlar hatta Amerikalılar gruplar halinde onlara saldırmaya başlamışlardı. Bir ara Kongo'ya giden ancak daha sonra gelen Benga, Doğa Tarihi müzesinde çalışmaya başlamıştı.

Bir ateşin başında sahnede yanan ateşin başında yerel kıyafetleri ile sergileme yapan Benga, bu durumdan sonrasında rahatsız olmuştu. Ayrıca giderek "vahşi" damgalamasının yapılması iyice moral bozucu bir durum haline gelmişti.

İşinden rahatsız olan Benga daha sonra bir hayvanat bahçesinde işe başlamıştı. Burada hayvan alanlarının temizlenmesi ve hayvanların bakımını yapması kendisinden talep edilmiştir.

Müze yönetimi tarafından fark edilen ilginç bir durum meydana geldi. Müzeye gelen insanlar, hayvanlardan çok Benga'ya ilgi gösteriyorlardı. Müze yönetimi Benga'yı sergilemek istiyordu ve bunun için kendisine özel bir alan yapıldı. Bu alana "Maymun Evi" ismi verildi. Benga bu hayvanat bahçesinde bulunan Dohong isimli orangutan ile aynı yere koyulmuştu.

8 Eylül 1906'da Benga sergilenmeye başlandı. New York Zooloji Derneği bu sergiyi destekliyor hatta bu sergi için lobi yapıyordu. Afro-Amerikan din adamları tarafından protesto edilen durum ile ilgili olarak "İrkımızın maymunlarla bir arada sergilenmesi kabul edilemez. Bizler insan olarak görülmeye değer olduğumuzu düşünüyoruz." açıklamasında bulunmuşlardır.

Bu durumun yoğun şekilde protesto edilmesi ile birlikte Benga, hayvanat bahçesinde serbestçe dolaşabileceği şekilde kafesten salıverildi. Ziyaretçilerin ve yerel halkın kötü muamelesi ve aşağılayıcı davranışlarına maruz kalan Benga sonrasında bir yetimhaneye verilmiştir.

Benga, II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine dönmek istediği

Kongo'ya bir daha asla dönemeyeceğini öğrendi. Bir süre sonra umutsuzluk ve depresyon yaşayan Ota Benga, bulmuş olduğu bir silah ile kendini kalbinden vurarak yaşamına son verdi. Bu durum tarihe utanç verici "İnsanat Bahçeleri" olayları olarak geçmiştir.

BÖLÜM 6

İNSAN HAKLARI VE SAVUNUCULUK:

- **Sosyal Hizmeti İnsan Hakları Mesleğine Dönüştüren Mesleki Rol**

İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet

- 1. Her insanın doğuştan değerli olduğu düşüncesi yalnızca insan haklarının değil aynı zamanda sosyal hizmet disiplinin de felsefi temelinde yer almaktadır.
- 2. sosyal hizmet müdahalelerin temel amacı: müracaatçıların
- güçlenmeleri ve özgürleşmelerini sağlamaktır.
- Güçlenme: doğuştan sahip oldukları ama yararlanamadıkları hak ve hizmetlere erişimlerinin sağlanması.
- Özgürleşmeleri: kendilerini kısıtlayan yapı ve koşulların ortadan kaldırılması.

3. eşitlik, ayrımcılık gözetmeme, adalet ve toplumsal sorumluluk gibi kavramlar da insan haklarından doğar.

4. İnsan hakları mesleği/ insan hakları uygulayıcısı olarak sosyal hizmet uzmanları: bağlantı kurucu, savunucu, eğitici, danışman ve yönetici gibi çeşitli rol ve işlevlerini kullanmaktadırlar.

- Savunuculuk: Savunuculuk “toplumun değer vermediği”, kendilerini ifade etme imkanına sahip olmayan, ötekileştirilen gruplarına mensup bireylerin insan olmalarından dolayı sahip oldukları hak ve hizmetlere erişebilmelerine ve sosyal adalet anlayışıyla desteklenmelerine katkı sunabilecek profesyonel bir mesleki süreçtir.

5. Eşitlik, Özgürlük, Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmet

5. Özgürlük: insanların kendi seçimlerini yapabilmeleri olarak –self determinasyon, otonomi

- Eşitlik: insanlar arasında yasalar, siyasal ve toplumsal haklar bakımından ayrım olmaması- sosyal adalet, fırsat eşitliği, müracaatçıların temel ihtiyaçlarının karşılanması, insan onuruna yaraşır bir yaşama ve olanaklara sahip olmaları, kaynaklarla buluşturma, danışmanlık vb.

6. İnsan Haklarının Gelişimi ve Sosyal Hizmetin Gelişim Paralelliği

- İnsan hakları anlayışında meydana gelen değişimler sosyal hizmete yön vermektedir.
- Ayrıca bir ülkedeki insan haklarının durumu oradaki sosyal hizmet çalışmalarını etkilemektedir.
- Örnek: sağlık ve eğitim gibi temel hakların yeterince kapsayıcı değilse sosyal hizmet, hizmet üretir.

Barınma-Kadın konukevi, eğitim: şey, sağlık: şsy, sosyo-ekonomik:sed vb.

İnsan haklarının gelişmişliğine göre çalışma yapma:

1. Gelişmekte olan/ az gelişmiş ülkeler: makro+ mikro
2. Gelişmiş ülkeler: mikro
- 7. İnsan Hakları Savunuculuğu: Sosyal hizmet müracaatçıların yaşadığı sorunları çözmekle yetinmeyerek sorunların altında yatan sebepleri ortadan kaldırmak ve insanların iyilik hallerini arttırmak için insan hakları savunuculuğu yapmaktadır.
8. İhtiyaç değil, hak.

SAVUNUCULUK: mesleki uygulama, görev, rol ve beceri

- haklara, sosyal politikalara, temel kamusal hizmetlere vb. erişimde sorun yaşayan ve bundan dolayı dezavantajlı konuma düşen müracaatçılarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının oldukça sık kullandıkları,
- mesleki etik ve sorumluluk kapsamında yapmak/**uygulamak** durumunda oldukları,
- Sosyal hizmeti diğer mesleklerden ayıran,
- bireylerin maruz kaldıkları baskının ve sahip oldukları dezavantajların görünür kılan,
- Hem bir **görev** aynı zamanda da sahip olunması gereken temel bir mesleki **beceridir**.

Savunuculuk Tanımları

- temel insan haklarından doğan haklara erişimleri veya sosyal adaletin geliştirilmesi için bir kişi, grup ya da topluluğu savunma,
- Onları olumsuz etkileyecek düzenlemelere müdahale etme, onların gelişimine olumlu katkı sunacak çalışmalarını destekleme,
- toplumsal kurumları birlikte çalışılan kişi, grup ya da topluluğun çıkarına olacak düzenlemeler gerçekleştirme yönünde etkileme/zorlama çabası.

Tanımlar Devam..

- müracaatçıyla doğrudan çalışmaktan ziyade, müracaatçılara yönelik yeni hizmet sunumlarının geliştirilmesi için çalışmaları,
- müracaatçıların mevcut kaynaklardan daha fazla pay almalarını sağlayacak daha içermeci politikaların oluşturulması adına baskı yapmaları
- karar vericiler ile toplumu bu düzenlemelerin gerçekleştirilmesi için ikna etmeleri süreci
- Lobiliciliği de içeriyor..

Etik Bir Yüklülük Olarak Savunuculuk

Sadece bir rol değil, etik bir yüklülüktür.

“Sosyal Hizmet Mesleğinin Etik İlkeleri ve Sorumlulukları” başlıklı kitapçığın altıncı maddesinde, “...Sosyal hizmet uzmanları temel insan haklarının karşılanması için gerekli yaşam koşullarının sağlanması konusunda savunuculuk yapmalı; sosyal adaletin gerçekleştirilmesini destekleyen sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel değerler ve kurumların geliştirilmesine katkı vermelidir.”

Savunuculuğun Uygulanması

1. sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarıyla ilişkili olan tüm **sistemleri bilmeleri** ve savunuculuk için **hangi mekanizmaları** etkilemeleri gerektiğini **doğru** tespit ederek **strateji geliştirmeleri**
2. karar verici mekanizmaların müracaatçılarının gereksinimlerine uygun karar vermelerini sağlamaya odaklanmaları,
3. Karar vericilerin müracaatçıyı olumsuz etkileyecek bir karar almış olmaları durumunda da müracaatçının lehine olacak şekilde değiştirilmesi ya da kararın durdurulması için çaba harcamalıdırlar.

Mikro, Mezzo, Makro Düzeyde Savunuculuk

Mikro: müracaatçıların gereksinimlerinin ortaya konulmasını, karar alma süreçlerinde kendi istek, düşünce, görüş ve değerlendirmelerini ifade edebilmelerine olanak tanınmasını.

Mezzo: Müracaatçıyla benzer gereksinimleri olanların mağdur olmasını engelleyecek hizmetlerin oluşturulmasını sağlamak

Makro: nihai hedefi ise sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin ortadan kalktığı, insanları güçsüzleştiren yapı ve koşulların yıkıldığı, sosyal adalet mekanizmasının herkese erişebildiği, farklılıklara saygı temelinde çeşitli grupların bir arada yaşayabildikleri bir toplumun oluşmasına katkı sunmaktır.

- İncinebilir gruplara mensup olanlar başta olmak üzere müracaatçıların sağlık hizmetlerine, istihdam olanaklarına, eğitim hizmetlerine, sosyal yardım mekanizmalarına, bilgiye ve teknolojiye erişimlerinin sağlanması için çeşitli makro sistemlere karşı savunuculuk faaliyetleri yürütülür.
- Aile, mensubu olduğu grup ya da örgüt içinde de savunuculuk yapılarak müracaatçının deneyimlediği sorunların azaltılması için daha küçük sistemler içinde savunuculuk faaliyetleri geliştirilebilir

Savunuculuğun Amaçları:

- Müracaatçıların ihtiyaçlarını, görüş ve isteklerini netleştirmeleri için alan açmak
- Müracaatçıları, ihtiyaçlarının ve sorunlarının kökünde yatan yapısal nedenleri ve sorumluları görünür kılmak
- İnsan haklarının gerçekleşmesine destek olmak
- Müracaatçıların kendi yaşamlarını etkileyen kararlara katılmalarını sağlamak
- Müracaatçıların seslerini duyurmalarına destek olmak
- Müracaatçıların güçlenmesine destek olmak

- Müracaatçuların topluma dahil olmalarına destek olmak
- Güç ilişkisinin dönüştürülmesini ve gücün birlikte kullanılmasını teşvik etmek
- Refah hizmetlerinin ihtiyacı karşılayacak şekilde sunulmasını sağlamak
- Kaynakların eşit dağıtılmasına katkıda bulunmak
- Sorunların çıkmasını ve büyümesini önlemek
- İş birlikleri oluşturmaya katkıda bulunmak
- Vatandaşlığın yeni bir şeklinin yapılandırılmasına katkıda bulunmak

Savunucu Olarak SHU

- mevcut statükonun yıkılması,
- kamusal hizmetlerin hak temelli bir anlayışla daha dengeli dağıtılarak dışlanmış grupların da bu hizmetlerden yararlanmalarının önünün açılması
- maruz kalınan baskının azaltılması adına mesleki çalışmalar yürütür.

Savunuculuk Türleri

- 1. vaka savunuculuğu
- 2. Sistem hedefli savunuculuk

Vaka Savunuculuğu:

- Kişilerin hak sahibi oldukları lakin ulaşamadıkları kaynaklara erişmeleri için desteklendikleri savunuculuk türüdür.
- Vaka savunuculuğu özellikle sivil toplum kuruluşlarında çalışan sosyal hizmet uzmanları tarafından bireylerin mutlak gereksinimlerinin karşılanmadığı durumlarda bireylerin insan onuruna yaraşır bir yaşama sahip olmaları için sıklıkla kullanılmaktadır.

Sistem hedefli savunuculuk

- benzer sorunları olan bir topluluk adına çalışılan, bağımsız bireylerden ziyade çalışılan grubun büyük bir kısmı tarafından deneyimlenen ortak bir sorunun çözülmeye çalışıldığı savunuculuk türüdür.
- topluluğun sorun yaşamasına neden olan ve kendilerinden kaynaklanmayan dışsal koşulların değiştirilmesine odaklanmaktadır.
- bireylerin yaşadığı sorunların kaynağı aynı olduğundan tek tek bireylerle çalışmaktan ziyade soruna neden olan yapının değiştirilmesi için çaba harcanır.
- yapısal değişimleri hedeflediğinden uzun sürer, değişim .ok kişiyi etkileyeceğinden hazırlık ve planlama aşamalarının oldukça detaylı bir şekilde ele alınması önemlidir

Kullanılan Teknikler

- Müzakere yapmak,
- yürüyüş, imza toplama gibi etkinlikler düzenlemek,
- karar vericileri etkilemek ve lobicilik yapmak,
- kanıta dayalı karar verilmesini sağlamak için araştırma gerçekleştirmek,
- tarafları bir araya getirerek sorunun üzerinde konuşmaları için konferans/panel vb. bilimsel etkinlikler düzenlemek,
- Kamuoyu farkındalığını arttırmak için konunun medyada yer edinmesini sağlamak,
- benzer sorunlara sahip olan insanları bir araya getiren ağlar oluşturmak,
- hukuki mücadele vermek

Savunuculukta İlkeler

1. tarafsızlık: insan haklarının/ dezavantajlı grubun tarafında,
2. ortaklık: onlar için değil onlarla birlikte, self determinasyon, ortaklık. Bağımlılık/pasiflik?
3. gizlilik:

Savunuculuk Sürecinin Aşamaları

- Güven ve ortaklık ilişkisi kurma
- Müracaatçıyı dinleme ve deneyimlediği problemi saptamasına destek olma
- Bilgi toplama ve bilgi sağlama: süreç yapılacaklar ve olası sonuçlar hakkında bilgi vermesi, olası riskler/faydalar, mesleki jargon kullanmama
- Savunuculuk ve karar vericileri etkileme stratejileri saptama

Savunuculuğun Zorlukları ve Kolaylıkları

- Kolaylaştırma:
- Sosyal hizmet uzmanının bilgi, beceri ve değer temelini sağlam olması,
- sosyal hizmet kuruluşunun destekleyici bir yapıya sahip olması,
- sosyal hizmet uzmanının veya bünyesinde çalışılan kurumun iş birliklerine sahip olması ve çeşitli ağlarda yer almaları

Zorluklar

- Karar vericilerin tutumları,
- uzmanların çalıştıkları kurumlara ilişkin özellikler,
- devlet politikaları,
- uzmanların bireysel özellikleri
- ,uzmanların gerekli mesleki donanıma sahip olmamaları,
- uzmanların savunuculuk dışında farklı mesleki sorumluluklara sahip olmaları,
- çalışma ortamından kaynaklı sınırlılıklar,
- değişime karşı direnen siyasi ve kültürel yapılar,
- savunuculuk yapan sosyal hizmet uzmanının kurumu ve meslektaşları tarafından “sorun çıkarıcı” olarak damgalanması,
- müracaatçılarının genellikle düşük toplumsal statüye ve sistematik ayrımcılığa maruz kalan kişiler olmaları,
- sosyal hizmet mesleğinin yüksek statüye sahip olmayışı,
- uzmanının isteksiz oluşu

Savunuculuk Yapılabilecek Alanlar

- Spinal Müsküler Atrofi (SMA) hastalarının ilaç ve tedavi giderlerinin Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından sağlanması için Sağlık Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları nezdinde yapılacak ve bu örnekte müracaatçı grubu olarak ele alınan SMA hastası çocukların maruz kaldıkları dezavantajların ortadan kaldırılarak temel bir insan hakkı kapsamında sağlık hakkına erişimlerini sağlamayı hedefleyen mesleki çalışmalar.

- Kamuya ait huzurevi ile yaşı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin ihtiyaç duyulan bir başka ifadeyle yerleşmek için sıra beklenen illerde arttırılması için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı nezdinde, temel bir müracaatçı grubu olan yaşlıların insan haklarından doğan barınma hakkına erişimlerini sağlamayı hedefleyen mesleki çalışmalar.